

ЖУРНАЛ «УКРАИНСКИЙ ВЕСТНИК» ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ІЛЛІ ШРАГА У І ДЕРЖАВНІЙ ДУМІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Валентин Доморослий

«UKRAINIAN BULLETIN» MAGAZINE ON ACTIVITY OF ILLIA SHRAH IN I STATE DUMA OF THE RUSSIAN EMPIRE

Valentyn Domoroslyi

Parliamentary activity of a famous Ukrainian politician and public figure Illia Liudvihovych Shrah is analyzed in the article based on the magazine «Ukrainian bulletin». Research is based on principles of historicism and author's objectivity.

Contribution of I. Shrah in the process of creation of Ukrainian дума community in the I State Duma of the Russian empire was analyzed.

His activity is shown in terms of resolution of national question by preparation of the Declaration on autonomy of Ukraine and attempt to introduce Ukrainian in educational activity of the region. Contribution of the head of Ukrainian дума faction in resolution of the issue of national education was analyzed.

His activity in resolution of national question through development of Declaration on the autonomy of Ukraine and attempts to adopt a decision to introduce Ukrainian in education activity of the region is described. The contribution of the head of Ukrainian дума faction in resolution of the problem of national education is analyzed.

Another important task of I. Shrah as a deputy was resolution of land issue, as peasants constituted the majority of the population of Ukraine at that time.

Despite of his efforts, Ukrainian дума community has not developed one's own draft law on resolution of land issue, however he managed to persuade his colleagues to make a demand to the government to forcefully expropriate land for peasants. He suggested to resolve land issue in three stages. First, land has to be owned by those who work on it, for this the following lands have to be transferred to peasants: state, local, monastery, church and forceful expropriation of privately-owned lands has to be done as well; second, it is crucial to develop draft law on land committees on land distribution; third, Duma has to consider organization of regional and national and territorial representatives of bodies.

He considered resolution of land issue in close connection with autonomous status of Ukraine.

Attention is drawn to the activity of I. Shrah on resolution of repressive activity of czarist rule on participants in revolution, Ukrainian peasants and Jewish citizens.

Keywords: I. Shrah, Duma, declaration, community, faction, magazine, deputy, education, land issue.

В історії українського національно-визвольного руху Ілля Людвігович Шраг займає одне із чільних місць. Одна з штучно вилучених сталінською системою постатей із середовища української ліберально-демократичної партійної еліти Російської імперії початку ХХ ст., яка зусиллями дослідників уже посіла гідне місце в «пантеоні національних героїв» (Іваницька 2011).

На сучасному етапі про І. Шрага написано багато праць, однак, більшість з них носить біографічний характер. Одним з перших, про його діяльність написав С. Єфремов у некролозі, присвяченому смерті Іллі Людвіговича: «І не тільки партійного діяча шанували в Шрагові його молодші товариші, але й чисту, не заплямлену, не зважаючи на літа – молоду людину, яка з щиро молодечим запалом бралася до всього, що йшло на користь рідному краю» (Єфремов 1919, с. 123).

Перша спроба дати об'єктивний аналіз життєдіяльності І. Шрага була здійснена Т. Демченко, Г. Курасом на початку державної незалежності. У статті, автори дають загальний аналіз

постаті діяча, характеризуючи напрями його багатогранної діяльності (Демченко, Курас 1993). Далі, Т. Демченко видає розширене дослідження, присвячене життєдіяльності Іллі Людвіговича (Демченко 2008).

Є публікації, що розкривають окремі етапи громадсько-політичної діяльності І. Шрага. Стаття М. Радіо присвячена участі І. Шрага у створенні та ухваленні резолюції Чернігівського губерньського виконавчого комітету громадських організацій, стосовно проголошення І Універсалу та досягнутих домовленостей між Центральною Радою і Тимчасовим урядом (Радіо 2009). Розвідка І. М. Старовойтенко фіксує основні напрямки діяльності І. Л. Шрага в 1898–1908 рр. в контексті реалізації «українського проекту»: заходи в земстві щодо впровадження української мови, навчання в народних школах, видання українською мовою книжок педагогічного та науково-популярного змісту (Старовойтенко, 2010).

Однак, дослідники чомусь обходять увагою діяльність І. Шрага у складі української думської громади І Державної Думи Російської імперії. Виняток складає розвідка Т. Демченко (Демченко 2008).

Значний обсяг матеріалів, стосовно думського періоду діяльності Іллі Людвіговича, містить у собі журнал «Украинский вестник», який українські депутати, члени думської громади, використовували в статусі свого друкованого органу.

Перша Державна Дума працювала з 27 квітня по 9 липня 1906 р. У роботі Думи брали участь 102 депутати від українських губерній, 44 з них 1 травня на своєму засіданні створили фракцію – українську думську громаду, для вирішення нагальних питань, які на той час постали перед українським суспільством. Організацією парламентської фракції займалися депутати, які були членами УРДП: І. Шраг, В. Шемет, П. Чижевський, М. Онацький, які заручилися допомогою свідомих українців – мешканців Петербургу. Вони ще в листопаді 1905 р. створили Політичний клуб для допомоги своїй Батьківщині. Його членами були: О. Лотоцький, О. Русов, С. Русова, П. Стебницький, В. Піснячевський (Лотоцький 1934, с. 12).

На цьому засіданні розглядалося питання про керівні органи громади. Головою було обрано чернігівського депутата, адвоката і громадського діяча І. Шрага. До органу колегіального управління бюро фракції були обрані П. Чижевський, В. Шемет, Г. Зубченко, М. Онацький, І. Тарасенко, С. Таран, А. Грабовецький (Доманицький 1906).

З метою допомоги думській громаді, до Петербурга зі Львова приїздить М. Грушевський, який був добре обізнаний з досвідом діяльності українських депутатів в австрійському парламенті та крайових сеймах Галичини і Буковини. Він і став організатором та ідейним натхненником часопису «Украинский вестник». Назва журналу походила від однойменного попередника, першого в Україні наукового, громадського та літературно-художнього місячника, заснованого І. Серезневським, що виходив у 1816–1819 рр. російською мовою за редакцією Є. Філомафітського, Р. Гонорського та Г. Квітки-Основ'яненка. У журналі, разом із перекладеними працями з науки й мистецтва, статтями на культурологічну, релігійну та філософську теми, мали місце дослідження з історії України, економіки, етнографії. У статтях, присвячених питанням української мови, літератури і мистецтва, були ідеї про поширення освіти серед народу, розвиток національної культури.

Пройшло дев'яносто років і новий «Украинский вестник» виникає не в Україні, а в столиці Російської імперії, і виступає першим російським періодичним виданням, що висвітлює суспільно-політичне життя України та її вимоги.

Метою журналу було висвітлення українського питання та зв'язків думської фракції з Україною. Ініціаторами видання були члени Петербурзької української громади, видавець – Н. Потоцька, редактор – М. Славинський, секретар – Д. Дорошенко. М. Грушевському належали передові статті, огляди політичного життя робив О. Лотоцький, статті писали О. Русов, С. Русова, В. Доманицький, П. Стебницький, Д. Дорошенко. У роботі журналу брали участь кращі наукові та літературні діячі України: Б. Грінченко, Д. Бодуен-де-Куртене, М. Туган-Барановський, Ф. Вовк, С. Єфремов, І. Франко, В. Короленко. Із українських парламентарів з тижневиком співпрацювали І. Шраг, В. Шемет, Г. Зубченко, П. Чижевський.

Для того, щоб видання побачило світ, редакція користувалася послугами друкарні Ф. Вайсберга і П. Гершуніна (Сидоренко 2005).

За змістом і злободенністю висвітлених подій «Украинский Вестник» не поступався кращим зразкам тогочасної російської демократичної преси.

Журнал був першим загальноросійським виданням ХХ ст., присвяченим життю в Україні, її політичним, економічним і соціальним аспектам. На його шпальтах публікувалися матеріали на різну тематику, яка була актуальною у діяльності української громади.

Перед часописом стояло триєдине завдання: дати відповідь на українське національне питання з історичного, побутового, економічного боку; вказати місце і значення України серед інших частин нової демократичної Росії; допомагати справедливому вирішенню національно-територіальної автономії. Всього вийшло 14 номерів «Украинского вестника», перший – 21 травня, а останній – 1 вересня 1906 р. Часопис був закритий у зв'язку з наростанням урядової реакції.

Скликання першого парламенту, на який покладалися великі надії, ставило перед українським громадянством важливе завдання – винести на широкий простір і поставити на міцну основу ті справи, які перед тим український рух проводив у підпільній діяльності, розширити національні права та свободи. З цією метою депутати-громадівці працювали над прийняттям Декларації про автономію України. Щоб створити такий важливий документ у них не вистачало знань і політичного досвіду, для допомоги вони запросили до Петербургу М. Грушевського, який займався подібною діяльністю у Галичині. Саме за його участю, підтримкою громадівських правників: І. Шрага, А. В'язлова, Є. Шольпа та за сприяння петербурзьких українців О. Русова, С. Русової, В. Доманицького був підготовлений проект Декларації, який містив прогресивні, як на той час, вимоги: федеративного устрою Російської держави та чіткого визначення у ній українських повноважень; наявності крайового керівного органу; заборони централізації у сфері церковного управління, а також, штучної перестановки національних елементів у війську та створення умов для проходження військової служби якомога ближче до батьківщини солдатів; визнання усіх прав української мови із збереженням за російською статусу загальнодержавної.

Українська громада вимагала, щоб ця програма була втілена в життя у державі та її складових частинах, «в інтересах успішного вирішення великих завдань, поставлених визвольним рухом Росії, і дружньої роботи її областей і народів в їх здійсненні, ця національно-обласна програма, яку ми поставили тут як постулат українства, в нерозривному зв'язку з перебудовою всієї Росії на підставах національної рівноправності й обласної автономії повинна бути здійснена – і здійснена негайно» (Грушевський 1906, с. 273).

Декларація мала бути проголошена з думської трибуни головою української громади І. Шрагом, але 9 липня 1906 р. Дума, після 72 днів своєї діяльності, була розпущена.

Українська Декларація, під впливом голови громади Іллі Шрага, на відміну від інших, зокрема польської, звертає на себе увагу не тільки прагненням національно-територіальної автономії, але й глибоким демократизмом. Велике значення, навіть і по сьогоднішній день, має заява про непорушність кордонів, яка вперше пролунала в цьому документі і знайшла своє продовження в Декларації про суверенітет України від 16 липня 1990 р., Конституції 1996 р. та інших наступних державних актах.

Розглядаючи національно-територіальну автономію як стратегічну лінію всього українства, І. Шраг пропонував громаді виробити конкретні кроки щодо досягнення основної мети. Для цього необхідно було звернути увагу на народну освіту всіх рівнів. Адже свою державу можливо будувати лише за наявності не тільки свідомих, а й національно-освічених людей.

Стан з народною освітою на той час в Україні був важким. Згідно перепису населення Росії на 1897 р., із ста чоловіків лише 21 письменний, тоді як в Україні – чоловіків 13, а жінок – 4. В той же час серед німців, що мешкали на території Росії, письменних на сто чоловіків було 60, серед литовців та латишів – 52, євреїв – 49, фінів – 35, поляків – 35 (1907, Правительство і народна освіта).

Це було результатом походу проти всього українського, що тривав протягом другої половини XIX і на початку XX ст. Впродовж цього періоду вийшов цілий ряд указів та постанов царського уряду, які поставили українство на шлях вимирання. Серед них Укази 1863 р., 1869 р., 1876 р., 1886 р. та багато інших. Останній з них від 13 червня 1886 р., згідно якого за русифікаторську політику чиновники отримували додаткову плату, дещо видозмінений, проіснував майже до 1890 р.

Ці заборони були одними з багатьох причин, що спонукали українських депутатів звернути увагу на стан рідної мови в народній освіті та розробити законопроект «Про мови».

Голова фракції І. Шраг у своєму виступі щодо автономії перед партійними клубами в І Державній Думі 1 липня 1906 р. відзначив, що за період Хмельниччини, майже в кожному селі була своя школа, яка утримувалася за рахунок громади, на зміну їм прийшли церковно-приходські з обмеженим рівнем навчання, та й таких катастрофічно не вистачало.

Ця заява знайшла широку підтримку серед членів громади. Про те, яку увагу вони відводили проблемам народної освіти, свідчить той факт, що на сторінках «Украинского вестника» було опубліковано 12 статей різних авторів з вище названої проблеми. Вони розуміли, що вся

освіта, як початкова, так і середня й вища, має бути однаково доступна всьому народові, і не повинно бути для здобуття освіти ніяких привілеїв, ні перешкод, крім розумових здібностей самих учнів. Про це й було сказано в законопроекті, який підготував О. Лотоцький, за подачею до І Державної Думи І. Шрага. На жаль, автору не вдалося, в силу недостатньої розробки проблеми, знайти цей документ, проте відома його оцінка київським депутатом, членом громади Ф. Штейнгелем: «школа підлягала націоналізації місцевими закладами, передбачалося більш широке місцеве самоврядування, яке краще дасть Україні можливість контролю за всіма державними навчальними закладами, надаючи кожному з них якомога більшу самостійність. Педагогічна організація вчителів, їх з'їзди, спільними зусиллями з представниками населення мають виробляти найкращі програми для шкіл всіх ступенів, на які б розподілявся більш широкоосвітний курс, відповідно до потреб різних місцевостей, і виховання з учнів людей – громадян з достатньою освітньою базою для виконання громадянських обов'язків» (Русова 1906, с. 122).

Але знову ж таки, у зв'язку з розпуском І Думи, законопроект «Про мови» не був розглянутий.

Отже, депутати української громади на чолі з І. Шрагом не змогли добитися прийняття Декларації про автономію України. Не вирішили проблеми з освітою на території краю, проте на всю Російську імперію проголосили, що є український народ, який виходить на арену політичної боротьби з чітко визначеною програмою дій.

Перша Державна Дума зібралася і працювала під знаком земельної проблеми. Майже все селянство, та й більшість селянських депутатів, були переконані в тому, що головне і єдине завдання Думи – наділити селян землею. Зваживши на становище в аграрному секторі, у посланні на тронну промову імператора в загальних висловах було сказано, що І Державна Дума вважає необхідним наділити селян землею шляхом примусового відторгнення.

Аналогічних вимог дотримувалися і українські депутата-громадівці. Будучи послідовним автономістом, І. Шраг вимагав, щоб земельне питання вирішувалося не в централізованому порядку, а на місцях, з урахуванням інтересів українського селянства (Обозреватель 1906, с. 781). Але не зважаючи на зусилля Іллі Людвиговича, громада так і не виробила чітких вимог із аграрного питання. Громадівці та голова фракції брали активну участь у пленарних засіданнях Думи в обговоренні проекту земельної реформи. І. Шраг у своєму виступі 5 червня пропонував вирішити аграрне питання в три етапи. По-перше, земля повинна знаходитися в руках тих, хто її обробляє, а для цього в користування селянам необхідно передати землі: державні, надільні, монастирські, церковні і в найширших розмірах повинно бути проведено примусове відторгнення приватновласницьких земель; по-друге, необхідно виробити законопроект про аграрні комітети по розподілу землі; по-третє, Думі перейти до розгляду організації обласних і національно-територіальних представницьких органів. Лише за такого підходу, на думку депутата, можливо задовольнити потреби трудящих класів і окремих націй. Земля і автономія тісно пов'язані поміж собою і з цим треба рахуватися при вирішенні такого важливого соціального питання, як аграрне. На завершення свого виступу він пов'язував реформування земельних стосунків з необхідним реформуванням місцевого управління (Обозреватель 1906, с. 782).

Однак, українській громаді не вдалося вирішити головної проблеми суспільства – аграрного питання. Виходячи з тих причин, що царизм послідовно відстоював інтереси великих землевласників, відсутності єдиного підходу до проблеми в Думі і у самій фракції.

Не зважаючи на те, що І Державна Дума працювала під знаком земельної реформи, Росія на початок XX ст. зіткнулася з цілим комплексом проблем, її роздирали економічні і політичні проблеми. Більшість населення Російської імперії була позбавлена елементарних прав, якими користувалися народи європейських країн. Народ не мав можливості впливати на формування політики держави, так як в Росії існувало самодержавство з його абсолютистською владою, яка передавалася з покоління в покоління і була позбавлена всякого контролю. Чиновники та управлінці також призначалися самодержавством і були безконтрольними у своїй діяльності. Таким чином, населення держави не могло впливати на внутрішню й зовнішню політику шляхом виборів своїх представників в законодавчі і виконавчі органи.

Українська громада активно займалася проблемою єврейських погромів та жорстоких придушень селянських виступів у ході революції. Прикладом цього є Білостоцький погром, який відбувся з 1 по 3 червня 1906 р. у результаті якого понад 70 євреїв були вбиті та більше 80 поранені.

29 червня на пленарному засіданні Думи, де обговорювалося це питання, І. Шраг заявив, що всі, хто були у місцях погромів, мали можливість пересвідчитися, що вони були організовані урядовими службами. Він зупинився на Чернігівських подіях жовтня 1905 р. і наголосив на ролі газети «Черниговские Губернские Ведомости» в організації погрому; явно простежувалася не-

навість до єврейської частини населення міста. Міська Дума робила їй зауваження, але безрезультатно. Далі депутат навів приклад, що натхненник погрому в Ніжині, професор місцевого інституту І. Лелєєв, не тільки не притягнутий до відповідальності, а й є особою, наближеною до місцевої адміністрації. На завершення свого виступу доповідач застеріг уряд, що погромники можуть вийти з-під контролю і змести навіть сам уряд. Депутат І. Шраг був притягнутий до судової відповідальності за думську промову з цього питання (О погромах 1906, с. 612).

Справу погромів у І Державній Думі до кінця не довели у зв'язку з її розпуском.

З питань погромів та селянських виступів в Україні на сторінках журналу «Украинский вестник» було надруковано 16 статей.

Виходячи з вище названих причин, діяльність української громади у І Державній Думі Російської імперії не принесла очікуваних результатів, але її вплив був дуже важливим для піднесення національного руху в Україні. До початку національної революції 1917–1921 рр. це був період найвищого піднесення українського відродження. Отже, «якби І. Шраг за все своє життя зробив тільки одну справу, очолив у І Думі першу українську фракцію, то назавжди забезпечив би собі почесне місце в Новітній історії України» (Демченко 2012).

Список джерел та літератури

- ГРУШЕВСКИЙ, М., 1906, Наши требования. Украинский Вестник № 5, 268–273.
- ДЕМЧЕНКО, Т. П., Курас Г. М., 1993, І. Л. Шраг — «славний укр. діяч» Український історичний журнал. № 10, 91–103.
- ДЕМЧЕНКО, Т., 2008, Батько Шраг: монографія. Чернівці: РВК «Деснянська правда».
- ДЕМЧЕНКО, Т., 2012, «Батько Шраг» – видатний діяч національно-визвольного руху, День, № 219. Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita/odne-yogo-imya-ie-dorogim>
- ДОМАНИЦЬКИЙ, В., 1906, Петербурзькі вісті. Перші збори Українського Парламентського клубу, Громадська думка, 5 травня.
- ІВАНИЦЬКА, С., 2011, Ілля Шраг у колі сучасників: нове видання чернігівських істориків. Краєзнавство, № 4, 290–294.
- ЄФРЕМОВ, С., 1919, Пам'яті Шрага. Наше минуле, 1–2.
- ЛОТОЦЬКИЙ, О., 1934, Сторінки минулого. У: Праці Українського наукового інституту. Варшава.
- ОБОЗРЕВАТЕЛЬ, 1906, Депутаты из территории Украины и их деятельность в Государственной думе. Украинский вестник, № 11, 779–796.
- О погромах, 1906, Украинский вестник, № 8, 604–616.
- Правительство і народна освіта, 1906, Рідна справа. Вісті з Думи, 10 травня.
- РАДІО, М., 2009, Діяльність І. Шрага в період проголошення І Універсалу Центральної ради: Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/4880/1/Radio_2.pdf
- РУСОВА, С., 1906, Современные школьные нужды в Украине. Украинский вестник, № 2, 115–122.
- СИДОРЕНКО, Н. М., 2005, Журнал «Украинский вестник». Петербург, 1906. Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1643>
- СТАРОВОЙТЕНКО, І. М., 2010, Ілля Шраг у громадськокультурних та видавничих заходах української громади початку ХХ ст. Шрагівські читання: збірник статей і матеріалів, Чернівці: Видавець Лозовий В. М., – Вип. І, 25–36.

References

- DEMCHENKO, T. P., KURAS, H. M., 1993, I. L. Shrah – «slavnyi Ukr. diach» Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [I. L. Shrah – «renowned Ukrainian figure». Ukrainian historical magazine]. No 10, 91–103. [In Ukrainian].
- DEMCHENKO, T., 2008, Batko Shrah: monohraphia [Father Shrah: monograph]. Chernihiv: RVK «Desnianska pravda». [In Ukrainian].
- DEMCHENKO, T., 2012, «Batko Shrah» – vydantyi diach natsionalno vyzvolnoho rukhu [«Father Shrah» – outstanding activist of national liberation movement]. Den, № 219. Access mode: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita/odne-yogo-imya-ie-dorogim> [In Ukrainian].
- DOMANYTSKYI, V., 1906, Peterburzki visti. Pershi zbory Ukrainskoho palamentskoho klubu [Peterburg

- bulletin. First meeting of Ukrainian parliamentary club]. Hromadska dumka, May 5. [In Ukrainian].
- HRUSHEVSKYI, M., 1906, Nashy trebovania. Ukrainskii vestnik [Our demands. Ukrainian bulletin]. No 5, 268–273. [In Russian].
- IVANYTSKA, S., 2011, Illia Shrah u koli suchasnykiv: nove vydannia Chernihivskykh istorykiv [Illia Shrah in the circle of contemporaries: new issue of Chernihiv historians]. Kraeznavstvo, No 4, 290–294. [In Ukrainian].
- LOTOTSKYI, O., 1934, Storinky mynuloho [Pages of the past]. U: Pratsi Ukrainskoho naukovoho instytutu. Warsaw. [In Ukrainian].
- OBOZREVATEL., 1906, Deputaty s territorii Ukrainy i ikh deiatelnost v Gosudarstvennoi Dume [Deputies from the territory of Ukraine and their activity in State Duma]. Ukrainskii vestnik, No 11, 779–796. [In Russian].
- O pogromakh [On massacre], 1906, Ukrainskii vestnik, No 8, 604–616. [In Russian].
- Pravytelstvo i narodna osvita [Government and national education], 1906, Ridna sprava. – Visti z Dumy. May 10. [In Ukrainian].
- RADIO, M., 2009, Diialnist I. Shraha v period proholoshennia I Universalu Tsentralnoi Rady [Activity of I. Shrah in the period of declaration of the I Universal of the Central Rada]. Access mode: http://eprints.zu.edu.ua/4880/1/Radio_2.pdf [In Ukrainian].
- RUSOVA, S., 1906, Sovremennye shkolnye nuzhdy v Ukraine [Contemporary school needs in Ukraine]. Ukrainskii vestnik, No 2, 115–122. [In Russian].
- STAROVOYTENKO, I. M., 2010, Illia Shrah v hromadskokulturnykh ta vydavnychkykh zakhodakh Ukrainskoi hromady pochatku XX st. [Illia Shrah in civil and cultural arrangements of Ukrainian community at the beginning of the XX century]. Shrahivski chytannia: zbirnyk statey ta materialiv, Chernihiv: Vydavets Lozovyi V. M. Vyp. I, 25–36. [In Ukrainian].
- SYDORENKO, N. M., 2005, Zhurnal «Ukrainskii vestnik» [«Ukrainian bulletin» magazine] (Peterburg, 1906). Access mode: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1643> [In Ukrainian].
- YEFREMOV, S., 1919, Pamiaty Shraha [In memory of Shrah]. Nashe mynule, 1–2. [In Ukrainian].

Журнал «Украинский вестник» про діяльність Іллі Шрага у І Державній Думі Російської імперії

У статті на базі журналу «Украинский вестник» досліджується думська діяльність відомого українського політика та громадського діяча Іллі Людвіговича Шрага. Дослідження спирається на принципи історизму науковості та авторської об'єктивності.

Проаналізовано внесок І. Шрага у процес створення української думської громади у І Державній Думі Російської імперії.

Ілля Людвігович розумів, що успішна робота української думської громади неможлива без друкованого органу, який інформуватиме населення Російської імперії та України як її складової частини, про діяльність українських парламентарів що до вирішення соціально-економічних та політичних проблем рідного краю. Цим виданням став часопис «Украинский вестник». Незважаючи на свою зайнятість у Думі І. Шраг постійно знаходив час для журналу. За часи свого депутатства він тричі публікувався на сторінках видання.

Висвітлена його діяльність у вирішенні національного питання, шляхом підготовки Декларації про автономію України та спроби вирішення запровадження української мови у освітній діяльності краю. Проаналізовано внесок керівника української думської фракції у вирішення проблеми народної освіти.

Не менш важливим завданням І. Шрага як депутата було вирішення аграрного питання, адже переважна кількість українського населення на той час становили селяни.

Незважаючи на його зусилля українська думська громада так і не виробила власного законопроекту з вирішення земельного питання, однак йому вдалося переконати своїх колег, депутатів-громадівців, вимагати від уряду примусового відторгнення землі на користь селянства. Він пропонував вирішити аграрне питання в три етапи. По-перше, земля повинна знаходитися в руках тих, хто її обробляє, а для цього в користування селянам необхідно передати землі: державні, надільні, монастирські, церковні і в найширших розмірах повинно бути проведено примусове відторгнення приватновласницьких земель; по-друге, необхідно виробити законопроект про аграрні комітети по розподілу землі; по-третє, Думі перейти до розгляду організації обласних і національно-територіальних представницьких органів.

Вирішення аграрного питання він розглядав у тісній взаємодії з автономним статусом України.

Акцентується увага на діяльності І. Шрага щодо вирішення репресивної діяльності царизму стосовно учасників революційних виступів, українських селян та єврейських міщан.

Ключові слова: І. Шраг, Дума, декларація, громада, фракція, часопис, депутат, освіта, земельне питання.

Domoroslyi Valentyn, Candidate of Historical sciences, Associate professor, Department of social, humanitarian and legal studies of Uman national university of horticulture.

Доморослий Валентин, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін, Уманського національного університету садівництва.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1682-9430>

Received: 16-01-2021

Advance Access Published: March, 2021